

SURADNJA HRVATSKIH I SLOVENSКИH LIJEČNIČKIH UDRUGA – Hrvatska pomoć slovenskoj tiskanoj riječi

COLLABORATION BETWEEN CROATIAN AND SLOVENE MEDICAL ASSOCIATIONS – Croatian contribution to Slovene publications

Mario Kocijančič*

SUMMARY

Until mid 19th century, medical relations between Croatia and Slovenia were limited to individual co-operation. From then on, they intensified to comprise a number of national and regional academic institutions, including associations of physicians and medical journals in particular. With jubilees at hand, this article recalls two major aspects of collaboration, that is, between the Croatian and Slovene medical associations and the Croatian contribution to Slovene medical publications.

Key words: *History of medicine, 19th, 20th century, medical associations, medical journals, Croatia, Slovenia*

Kao medicinsku vezu u prošlosti između dvaju naroda povjesničari obično smatraju boravak, rad, uspjeh i priznanja liječnika-pojedinaca u drugoj okolini. Takve primjere poznajemo i u medicinskoj vezi između Hrvata i Slovenaca. Ti samostalni primjeri nedvojbeno su često zanimljiv prilog za povijest medicine u našim krajevima. No mnogo su važnije institucionalne medicinske veze između hrvatskih i slovenskih liječnika, uvje-

* Znanstveno društvo za zgodovino zdravstvene kulture Slovenije. Adresa za dopisivanje: Prim. dr. Mario Kocijančič. Bleiweisova 6, 4000 Kranj, Slovenija

tovane sazrijevanjem osjećaja narodne pripadnosti i porastom medicinskog znanja te jačanjem staleške svijesti u Hrvatskoj i Sloveniji od početka druge polovice XIX. stoljeća.

SURADNJA LIJEČNIČKIH UDRUGA HRVATSKE I SLOVENIJE

Institucionalne hrvatsko-slovenske medicinske veze počinju već 1866. godine kada je za člana Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu (osnovane te godine) izabran Janez Bleiweis pl. Trsteniški, slovenski liječnik, veterinar, politički prvak i predsjednik Matice slovenske. Već sljedeće godine izabran je za člana iste ustanove Simon Šubic, profesor fizike na Sveučilištu u Grazu.

Društvo zdravnikov na Kranjskem, poslije *Slovensko zdravniško društvo* (osnovano 1861.) nakon Bečkoga liječničkog društva drugo je liječničko društvo u Monarhiji i prvo u austrijskim i ugarskim zemljama. Nešto poslije (1874.), uglavnom zbog očite nenaklonjenosti Pešte, osnovan je *Sbor liečnikah Kraljevinah Hrvatske i Slavonije*, poslije *Hrvatski liječnički zbor* [1,2].

Tri su važna činitelja uvjetovala osnivanje hrvatskog i slovenskoga liječničkog društva u to vrijeme: djelomična obnova ustavnog života nakon pada Bachova apsolutizma, bujno sazrijevanje svijesti o narodnoj pripadnosti u Hrvatskoj i Sloveniji te intenzivan napredak medicinske znanosti i prakse u Srednjoj Europi i u našim zemljama koje po osoblju i znanju nikada nisu bile medicinska periferija. Tome su pridonijeli i carski patentni iz 1849. i 1852. o pravima slobodnog udruživanja te zakoni o društvima i pravima zborovanja iz 1867. godine.

Godine 1900. dolazi do velikih promjena u poslovanju *Društva zdravnikov na Kranjskem*. Vodstvo društva u rukama je slovenskih liječnika, u službenu je administraciju uveden slovenski jezik, intenzivno se razmišlja o društvenom glasilu – strukovnom časopisu na slovenskom jeziku. Te godine dolazi do pravog zbližavanja hrvatskih i slovenskih liječnika. *Zbor liječnika Kraljevine Hrvatske i Slavonije* poslao je *Društvu zdravnikov na Kranjskem* poziv za učlanjenje slovenskih liječnika u Zbor i narudžbenice za pretplatu na *Liečnički viesnik*. Iste godine 27. listopada *Društvo zdravnikov na Kranjskem* posjetilo je jedanaest članova *Zbora liječnika Kraljevine Hrvatske i Slavonije*. Godine 1901. četrnaest liječnika iz Slovenije uzvratilo je posjet kolegama u Zagrebu gdje su bili primljeni s poznatom hrvatskom srdačnošću.

Počasno članstvo u Hrvatskome liječničkom zboru i u *Slovenskem zdravniškem društvu* najviši je stupanj priznanja u stručnom, moralnom i društvenom pogledu. Liječnici iz Hrvatske koji su u to vrijeme postali počasni članovi *Slovenskega zdravniškega društva* jesu: Josip Schlosser (1877.), vitez Klekovski Josip Fon (1886.), Miroslav Čačković pl. Vrhovinski (1912.) i Ivan Kosirnik (1912.). Liječnici iz Slovenije, počasni članovi Hrvatskoga liječničkog zbora: Alojz Valenta pl. Marthurn (1876.), Franc Zupanc (1910.) i Edo. Šlajmer (1930.).

HRVATSKA POMOĆ SLOVENSKOJ MEDICINSKOJ TISKANOJ RIJEČI

Želja članova i čelnika *Društva zdravnikov na Kranjskem* oduvijek je bila da društvo dobije društveni list, tj. da ustanovi slovensku medicinsku reviju. To ne začuđuje jer je od 1861. do 1896. društvo imalo čak 575 stručnih predavanja i demonstracija, od kojih su 104 bile publicirane, na žalost, vrlo mali broj na slovenskom jeziku [3]. Godine 1908. tajnik društva Franc Derganc naslovljava Zboru liječnika Kraljevine Hrvatske i Slavonije pismo u kojem opisuje želju slovenskih liječnika za sudjelovanjem u *Liječničkom vjesniku* koji je tada već imao tridesetogodišnje iskustvo, tradiciju i ugled. Tu inicijativu hrvatski su liječnici toplo pozdravili i primili [4]. Prvi članak iz Slovenije objavio je u *Liječničkom vjesniku* 1894. Edo Šlajmer pod naslovom *Slučaj pyloroplastike*. Potom je rastao broj priloga i broj pisaca tako da je do kraja 1908. u *Vjesniku* bilo objavljeno već devedeset priloga. Članci su imali većinom praktični sadržaj, među njima je bilo i nekoliko zanimljivih teoretskih rasprava, kazuistika je već prošla provjeru na sastancima društva u Ljubljani. O 1900. *Liječnički vjesnik* redovito je objavljivao i zapisnike sa sjednica *Društva zdravnikov na Kranjskem*, obično u rubrici *Kongresi i društvene vijesti*. Zatim je došla, za naše veze, vrlo značajna, godina 1909. kada je 26. veljače održana izvanredna sjednica *Društva zdravnikov na Kranjskem* kojoj su, uz čelnike i članove društva, prisustvovali potpredsjednik Zbora liječnika Kraljevine Hrvatske i Slavonije dr. Miroslav Čačković pl. Vrhovinski i prvi tajnik zbora dr. Milan Figatner. Prisutne je pozdravio predsjednik, prim. dr. Vinko Gregorič. Treća točka dnevnog reda sjednice bila je priopćavanje strukovnih članaka u članovima dostupnim glasilima ili u vlastitom glasilu. Predsjednik Gregorič obrazložio je kako je za svako znanstveno djelovanje kao i u interesu staleške organizacije potrebno da društvo ima glasilo. Da bi društvo osnovalo vlastito, samostalno glasilo, nije bilo moguće ni zamisliti. Najprirodnije je, znači, obratiti se za pomoć bratskom društvu, Zboru liječnika Kraljevine Hrvatske i Slavonije, koje

Slika 1. Dr. Janez Bleiweis (1808. – 1881.), Gorenjski muzej, Kranj
Figure 1. Dr. Janez Bleiweis (1808 – 1881), The Museum of Gorenjska, Kranj

već ima svoje odlično glasilo, *Liječnički vjesnik*. Na osnovi tako reći zajedničkog jezika, moguć je uzajamni znanstveni rad. Odbor je u tom smislu već započeo rad i u ime društva predsjednik je prošli mjesec već posjetio bratsko društvo u Zagrebu koje se odmah i s mnogo radosti odazvalo želji našeg odbora. Brzo je došlo do sjedinjenja i Zbor liječnika Kraljevine Hrvatske i Slavonije je na prvoj mjesečnoj skupštini 29. siječnja 1909. zaključio sljedeće: “*Društvo zdravnikov na Kranjskem proglašava Liječnički vjesnik svojim službenim organom, što će ga redovito primati svi njegovi članovi. U njemu će se objavljivati rasprave, zapisnici i objave društva na slovenskom jeziku; ovaj dio uređuje urednik kojega postavlja Društvo zdravnikov na Kranjskem; za službeni dio prepušta se društvu u svakom broju do tri strane. Raspored materijala prepušten je glavnom uredniku lista. Društvo zdravnikov na Kranjskem plaća za svaki primjerak lista godišnje po šest kruna Zboru liječnika Kraljevine Hrvatske i Slavonije u Zagrebu koji ostaje vlasnik i izdavač.*”

Predsjednik Gregorič potom je, prije nego što je prisutnima izložio ovaj prijedlog, dao riječ poslanicima bratskog društva. Potpredsjednik Zbora liječnika dr. Miroslav Čačković pl. Vrhovinski izjavljuje da su se hrvatske kolege s radošću i oduševljenjem odazvali pozivu slovenskog društva za zajedničko glasilo. Ističe važnost toga sjedinjenja jer je to prvi korak na polju pozitivne djelatnosti za društveno sjedinjenje Slovenaca i Hrvata. Pozdravlja najsrdačnije ideju i poziva prisutne na rad i suradnju [5].

Dogovoreno je da će članovi *Društva zdravnikov na Kranjskem* svoje stručne članke, znanstvene rasprave, zapisnike sa sjednica, izvješća i obavijesti priopćavati na slovenskom jeziku. Tu je novost čitateljima *Liječničkog vjesnika* u uvodniku priopćio urednik dr. Vatroslav Florschütz u ožujku 1909. (slika 2.).

Od 1909. do 1928. *Liječnički vjesnik* kao službeno tijelo *Društva zdravnikov na Kranjskem* (do 1918.) i *Slovenskeg zdravniškega društva* (do 1928.) objavio je još 215 priloga liječnika iz Slovenije [6].

Prigodom proslave 50-godišnjice *Društva zdravnikov na Kranjskem* *Liječnički vjesnik* posvetio je cijeli svibanjski broj 34. godišta časopisa tome velikom susjedskom i kolegijalom događaju. U tom broju zadivljuje sve – od slavljenički oblikovane naslovne stranice, lijepog tiska, za ono doba visoke razine slovenskog jezika, znalačkog rasporeda priloga, povećanog opsega časopisa i još mnogo toga. Ovaj broj časopisa uredili su: Demetar Bleiweis pl. Trsteniški, Franc Derganc i Anton Levičnik

LIJEČNIČKI VIJESTNIK

List izlazi jedan put na mjesec na podrug do dva arka. — Članovi ga dobivaju besplatno. Pretplata za nečlanove na godinu 12 kruna, na pol godine 6 kruna.

Članarina, pretplate i sve ostale uplate imaju se poslati ili uplatnim listom kr. ug.-hr. pošt. štedionice zboru ili pošt. doznačnicom blagajniku dru. Oskaru Weissu u Zagrebu, Nikolićeva ulica broj 8.

Reklamacije radi „Liječničkog vijesnika“ imaju se upraviti na Dioničku tiskaru u Zagrebu Gundulićeva ulica br. 18.

Rukopisi se šalju uredništvu lista (dru. V. Florschütz, Mesnička ulica br. 24, Telefon br. 831. Za oglašavanje plaća se po dvostupačnom reduku ili prostoru 30 filira.

Čitateljima „Liječničkoga vijesnika“.

Već dulje vremena bila je živa želja mnogih slovenskih i hrvatskih liječnika da se u svom radu združe te da dodje do što jače sveze između društva zdravnikov na Kranjskem i zbora liječnika kraljevina Hrvatske i Slavonije. Ove godine primio je odbor zbora liječnika kraljevina Hrvatske i Slavonije ponovno poziv društva zdravnikov na Kranjskem, da stupi u pregovore, kako bi „Liječnički vijesnik“ postao zajedničko glasilo obih društava. Predsjednik društva zdravnikov na Kranjskem g. dr. V. Gregorič razložio je na prvoj redovitoj mjesečnoj skupštini zbora liječnika dne 29. siječnja o. g. potanko ideju i način toga sjedinjena te je primljen jednoglasno predlog odbora zbora, da „Liječnički vijesnik“ postano zajedničko glasilo i da ga redovito primaju svi članovi društva zdravnikov na Kranjskem. Zbor liječnika poslao je na skupštinu društvu zdravnikov na Kranjskem dne 26. veljače o. g. u Ljubljani svoje zastupnike potpredsjednika g. dr. M. pl. Čačkovića i tajnika g. dr. M. Figatnera te je na toj sjednici društvo zdravnikov na Kranjskem primilo jednoglasno predlog odbora zbora sa prve redovite mjesečne skupštine i proglasilo „Liječnički vijesnik“ svojim oficijelnim organom. Tim je učinjen prvi korak zajedničkoga rada, a mi želimo, da bude taj korak okrunjen uspjehom, kakvim mora uroditi zajedničko, iskreno, bratsko nastojanje oko jednoga cilja, duševnoga sjedinjenja Slovenaca i Hrvata.

Slika 2. Naslovnica *Liječničkog vijesnika* od 15. ožujka 1909. s priopćenjem da je list postao službenim tijelom Društva zdravnikov na Kranjskem te da će ubuduće objavljivati priloge i na slovenskom jeziku.

Figure 2. The cover of *Liječnički vijesnik* from March 15, 1909, containing the news that the *Liječnički vijesnik* became the official organ of the Kranjska Medical Association and that, from then on, the contribution in Slovenian will also be published

Levičnik. Posebno se doima uvod toga svečanog broja pod naslovom *Bratsko društvo!*

BRATSKO DRUŠTVO!

Lijep je običaj, da se i u životu ljudi i društava slave jubileji, jer je dično, da se časno proživjelo dugi niz godina, jer je zaslužno, kada se može pokazati red korisnih i dobrih ideja. Dužnost se vrši, djelo se radi svaki dan, ali malo imade onih časova, kada se za djela dobiva priznanje i nagrada. Tako vršenje dužnosti i opće korisni rad biva običan kano sunčano svjetlo za sjajnog ljetnog dana, ali priznanje i nagrada biva nešto veliko i uzvišeno, kano kada iza dugih tmurnih zimskih dana sunce prodre kroz oblake i navješćuje da će se narav probuditi na novi život. I onda djela i uspjesi slave ljude, slave one skupove i udruge, u koje su se složili ljudi, da budu jači, pa da mogu bolje nego pojedinci odolijevati životnoj borbi, te promicati interese svoga staleža, svoga zvanja i umijeća i svoga naroda.

Liječnici slovenskih krajeva bili su prvi u našoj Monarhiji, koji su još u doba niskoga horizonta širokim pogledom shvatili duh novog doba i veliko znamenovanje udruženja, kano uvjet za narodno i staleško jačanje, za napredak kulture i socijalnog blagostanja. Osnovali su "Društvo zdravnikov na Kranjskem", stvorili si središte, gdje se imao ujediniti sav rad za razvoj i napredak medicinske znanosti i javnog zdravstva, i pomicati svi interesi liječničkog staleža.

Bilo je davno tomu! Struja života je odnijela ljude koji su započeli djelo, prohujale su oluje, drmale su temeljima, a djelo je ostalo. Znak, da je dobro djelo. Pedeset godina! Vrijeme ispunjeno stvaranjem i ispitivanjem djela. Djelo je nepromijenjeno, znak da je čvrsto. Jubilej! Tada se dobiva pravo da se odahne od posla i počiva na lovorima, a na djelu se ne opaža slabosti. Znak da je živo djelo.

Pedeset godina živi Društvo zdravnikov na Kranjskem, pedeset godina se bori i radi, pedeset godina se diže i napreduje. Pol je vijeka u njegovim rukama sav medicinski znanstveni rad, pol vijeka pospješuje ono javne zdravstvene prilike i uredbe, pol vijeka sakuplja oko sebe liječnike u slovenskim krajevima, upozna je i zbližuje ih, pomiče njihove interese, brine se za njihove udove i sirote. Pol vijeka požrtvovnog i marljivog rada, pol vijeka zamjetnog, velikog uspjeha. Društvo zdravnikov na Kranjskem na dan svog jubileja stoji čvrsto jakom organizacijom, naprednim znanstvenim radom, velikom ljubavlju svojih članova i štovanjem svih javnih i duštvenih institucija, ono je glavnim faktorom

GLASILO

Zdravniške zbornice za dravsko banovino

✠✠✠✠

Izdaja Zdravniška zbornica za dravsko banovino v Ljubljani. Predstavnik dr. Mavricij Rus, Ljubljana, Gosposvetska c. 5. — Administracija in uredništvo: Dr. Ivan Pintar, Ljubljana, Tavčarjeva ulica 2.

✠ Prof. dr. Miroslav Čačković.

29. junija je umrl v zagrebačkem sanatoriju prof. dr. Miroslav Čačković. Z njim je izgubila zagrebska fakulteta enega svojih najodličnejših članov in enega svojih glavnih ustanoviteljev in organizatorjev.

Rojen je bil 28. septembra 1865 kot potomec stare zagrebske familije Čačković pl. Vrhovinski. Medicino študiral in promoviral je na Dunaju. Specializiral se je v Zagrebu v bolnici milosrdnih sestara, pod vodstvom prim. prof. dr. Wickerhauserja, čegar oddelek je pozneje sam vodil.

Prof. dr. Miroslav Čačković je bil ne le prvovrsten zastopnik svoje stroke, ampak odličen kulturni delavec sploh. Spisal je številne znanstvene razprave za »Liječnički Vijesnik« in je bil nekaj časa tudi njegov urednik. Kulturno se je udeleževal kot predsednik »Prosvjetnog Saveza«, kot nadzorni zdravnik »Društva za spasavanje« in več let kot odbornik »Matice Hrvatske«. L. 1902. je aranžiral obisk zdravnikov iz Hrvatske, posebno pa iz Zagreba, v Ljubljani ter spravljal »Zbor liječnika« in »Slov. zdravniško društvo« v ožji stik. Ta obisk je vrnilo večje število slovenskih zdravnikov o priliki glavne skupščine »Zbora« v Zagrebu, kjer se je sodelovanje hrvatskih in slovenskih zdravnikov poglobilo do največje takrat mogoče mere.

Pod pseudonimom »Ladanjski« se je pokazal tudi v lepi literaturi. Žurnalistično je delal mnogo za osnovanje zagrebske medicinske fakultete, koje profesor je postal 1918.

Jugoslovanski zdravniki so ž njim izgubili najodličnejšega strokovnjaka, neumornega organizatorja in iskrenega kolego.

I. PINTAR

Slika 3. Nekrolog dr. Ivana Pintara prof. dr. Miroslavu Čačkoviću, objavljen u *Glasilu Zdravniške zbornice za Dravsko banovino* 16. srpnja 1930.

Figure 3. The obituary by Dr. Ivan Pintar dedicated to Professor Dr. Miroslav Čačić, published in the *Glasilo Zdravniške zbornice za Dravsko banovino* (July 16, 1930)

za liječnike i medicinu u slovenskim krajevima, ono je poznato i znamenovanje mu je priznato i daleko preko granica domovine.

Zbor liječnika Kraljevine Hrvatske I Slavonije po pravu krvi i pravu zajedničkog rada eto dolazi kano prvi čestitar do brata svog, da uzveliča slavu Društva zdravnikov na Kranjskem, da istakne na taj veliki i dični dan velike zasluge društva za medicinsku znanost, za liječnički stalež i još bujniji procvat tako korisnog i opsežnog rada, da iskaže dužnu počast svim njegovim marnim i spremnim radnicima, te da zaželi, da bi uvijek ostali tako tijesni i srdačni odnošaji, koji vežu oba društva i njihove članove, na korist staleža, na napredak znanosti i na čast i diku doma i naroda.

Odbor

Zasluge prof. dr. Miroslava Čačkovića pl. Vrhovinskog za jedinstvene medicinske veze hrvatskih i slovenskih liječnika dugo su se pamtile i još se pamte sa zahvalnošću u Sloveniji. O tome zorno govori nekrolog Ivana Pintara, nestora slovenskih povjesničara medicine, u *Glasilu Zdravniške zbornice za Dravsko banovino* 16. srpnja godine 1930. (slika 3.).

UMJESTO POGOVORA

Medicinske veze hrvatskih i slovenskih liječnika u prošlosti su veliko vrelo za povjesničare medicine. Sjetimo se samo sudjelovanja u medicinskoj nastavi, suradnje u zdravstvenoj i socijalnoj zaštiti radnika, suradnje na području međunarodnih staleških pitanja i još mnogih drugih, značajnih i zanimljivih.

LITERATURA

- Ribnikar P. Prispjevek k zgodovini SZD. Zdrav vestn 1993; 62:199–205
- Gjurović J. 120 godina HLZ. Zbornik MH, Zagreb, 1995
- Kocijančič M. Fachärzte in Laibach vor 100 Jahren. Zbornik Symposium 75 Jahre, Institut für Geschichte der Medizin in Josephinum, Wien, 1996.
- Borisov P. Od ranocelništva do začetkov znanstvene kirurgijena Slovenskom, Ljubljana: SAZU, 1977.
- Florschütz V. Čitateljima Liječničkog vijesnika. Liječ vjesn 1909;31:1.
- Borisov P. Slovenska medicinska publicistika v predvestniški dobi, Zdrav vestn 1979;48:I-3-8.